

כנס קיסריה 2002

נאום שר האוצר – מר סילבן שלום

שלום לכולם, אני מקווה שכולם כבר אחרי הארוחה. הכנס כאן מתקיים ממש לפני דיוני התקציב ואישור התקציב. בד"כ כנסי קיסריה, אם אני זוכר, היו ביוני, והתקציב היה מאושר בממשלה באוגוסט. אנחנו, יש לנו כוונה הפעם להביא את התקציב כבר בחודש הזה, גם לקצר את הדיונים, במקום ארבע ישיבות שהיה בעבר, לעשות רק שתי ישיבות ואני חושב שזה באמת הזמן הטוב ביותר לכינוס הזה, כדי לשמוע את האנשים, גם כדי להקשיב... אני חושב שברגע שאנחנו נמצאים כאן כולם, כל בכירי המשרד, כל הנהלת המשרד, יש לנו את האפשרות להפנים חלק מהדברים שאנחנו שומעים, במידה והרעיונות האלה הם נכונים והם ישימים.

אבל לפני שאנחנו נוגעים ב-2003, לדעתי אנחנו צריכים לדעת איך אנחנו נכנסים ל-2003, ואז צריכים לדבר על 2002, ואולי אפילו קצת יותר אחורה – על 2001. כי אנחנו סוחבים על גבנו כבר תקופה ארוכה, מאז ספטמבר 2002, שורה ארוכה של דברים שמשפיעים על המשק הישראלי, גם עכשיו, וישפיעו גם ב-2003. אז כמובן, זה המצב הביטחוני, שזה כולם יודעים, המיתון בכלכלה העולמית שאני אתייחס אליו, ההתרסקות של תעשיית הטכנולוגיה ואני חושב שזה גם ניתוח של מדיניות כלכלית, גם פסקאלית וגם מוניטארית שהייתה מ-97, מאמר, עד שנת 2001. אני חושב שהנושא הראשון שהוא המצב הביטחוני, הוא מצב שלא ראינו כמותו בכל השנים שקדמו לתחילתו מאז קום המדינה - עכשיו גמרנו את הסמינר כאן – אנחנו יודעים שהיינו במלחמות קודמות, והיו מלחמות שבהם שילמנו מחיר כד, אבל הם לא היו מאותו סוג. מלחמת יום הכיפורים נמשכה 18 ימים בלבד, היא הייתה 400 ק"מ מהגבול, והמשבר הכלכלי של שנות ה-70, תואר גם ע"י רפי מנליק וגם ע"י צבי זוסמן ואחרים. ואני חושב, שתחילתו של המשבר אז התחילה לאחר מלחמת יום הכיפורים, היה גם את משבר האנרגיה, אבל בסופו של דבר המלחמה הזאת נתנה מחיר שהוא היה מחיר כבד. מלחמת לבנון, שלום הגליל, שהייתה יותר ארוכה, גם היא הייתה רחוק מאוד ממרכזי הכלכלה של ישראל. אמנם היא השפיעה על קריית שמונה, השפיעה על אזור הצפון, השפיעה אולי גם על נהרייה - אבל בסופו של דבר, מרכזי הכלכלה הישראליים, לא נפגעו בצורה משמעותית ביומיום. אבל היה עוד דבר אחד – המלחמות שהתנהלו אז התנהלו במצב אחר לחלוטין – היה אז משק שהיה משק סגור, והזכיר אותו דן מרידור בדברים שלו, משק שבו בנק ישראל קבע את שער החליפין - או לפני כן זה נקבע בצורה אחרת – בכל מקרה, זה היה מצב שבו תנודות עולמיות לא השפיעו על מה שקורה במדינת ישראל. אנחנו נמצאים כאן היום במצב שהוא מצב שונה, גם משך המלחמה – אנחנו כבר מדברים על שנתיים של מלחמה, עוד מעט נכנסים לשנה השלישית – מדברים על מלחמה שנמצאת בתוך הבית, ומלחמה שאנחנו נמצאים בה כשהמשק הוא משק פתוח ולא משק סגור. כאשר יש משק פתוח, ההשקעות הזרות הופכות להיות חלק מהותי בו. אתמול, כאשר הצגנו בפני ראש הממשלה, אז בשקף של ההשקעות הזרות, ראיתי שב-2002 כתוב רק "0.1", ושאלתי אצלנו את מיכאל: "הרי רק לפני שבועיים הראית לי 0.4!", אז הוא אומר לי: "כן, ההשפעה של מאי, בנטו, היא הביאה לירידה של עוד 0.3", וזה לעומת 3.2 מיליארד שהיו בשנה הקודמת. זה מצב שאתה משלם אותו יום יום, שעה

שעה. והזכיר אלי הורוביץ, ואני כתבתי לי, שלא רק שמשקיעים זרים לא רוצים לבוא להשקיע, גם משקיעים ישראלים שמשקיעים חושבים פעמיים, ומשקיעים ישראלים שיש להם שותפים עולמיים, שואלים אותם: "האם זה באמת הזמן הנכון היום להשקיע?". לכן, אנחנו משלמים – ואני אומר אולי איזשהו מושג – משלמים 'פרמיה ביטחונית' על מה שקורה כאן בתקופה הזאת, של השנתיים האחרונות. עכשיו, כאשר מדברים על מצב של מלחמה, ישנם שני דברים ברורים: מצד אחד – הגדלת הוצאות הביטחון – וצריך לדעת שההוצאות האלה והתקציבים גדלו בהיקפים של כ-7 מיליארד שקלים, זהו סכום דמיוני, זהו סכום שכמובן משפיע קשה מאוד על כל מערך הכלכלה, משפיע קשה מאוד על כל הרכיבים האחרים בתקציב, אבל צריך לזכור שההוצאה הביטחונית היא 20% מהתוצר וזה דבר שלא קיים בשום מקום בעולם. פשוט לא קיים וגם לא יכול להיות קיים...

מהקהל: מהתקציב, מהתקציב...

השר סילבן שלום: אה, מהתקציב. סליחה, מהתקציב, אמרתי... אמרתי: "מהתוצר" 20% מהתקציב. אין ספק... היה פעם, זה נכון. עמוס, אתה צודק. 20% מהתקציב, גם זה גבוה! בואו חברה – גם זה גבוה מאוד! ולכן, כאשר אנו מדברים על המקום הראשון הלא מכובד הזה, צריך לזכור מה היה אפשר לעשות אם רק 10% היו עוברים למשהו אחר. 10% מההוצאה הביטחונית, ההוצאה הביטחונית היא לא רק ההוצאה של משרד הביטחון, יש גם משטרה ויש שירותים ויש 'פיקוד העורף' ויש פשוט מצב שבו הגיע הרגע, ואני חושב שהדיון היום הוא נקודה שבה צריכים לשאול את עצמנו – האם ניתן להמשיך עם העניין הזה לאורך זמן ללא שינוי? אז אלי הורוביץ אמר הבוקר, דבר לדעתי... איפה אלי, דרך אגב? אני כבר מזכיר אותו וככה הוא רחוק ממני. אמרת שלפי מה שהציגו בבוקר ע"י דני צידון וחבורתו, אז שם משטר ושום מפלגה ושום משק לא יוכל לבוא ולהחזיק ותהיה בסופו של דבר התפרקות והתמוטטות. אז אני מאוד מקווה שאנחנו לא נמצאים במסלול הזה, אבל אני אומר, אם אנחנו רוצים להיות במצב שבו אנחנו חלק ממה שאנחנו רוצים להיות – העולם המערבי – אז לא ניתן באמת, להגיע למצב של הוצאות כמו בעולם המערבי, אבל צריך לדעת שנושא הביטחון הוא נושא שצריך לעמוד על סדר היום. צריך לעמוד על סדר היום ולבחון, האם אנחנו כמדינה יכולים להמשיך בגידול ההוצאות לביטחון. כאשר שמעתי היום את עמוס מדבר על "תוספת", אז צריך לדעת שאנחנו מדברים על כמה להוריד, ולא על כמה להוסיף. זאת אומרת, הדבר הזה, שבכלל... התופעה הזאת, שכל הזמן יש התרחבות הוא מצב שלדעתי הגיע לקצה גבול האפשר, ואנחנו מדברים על 10% מהתל"ג שזה פי שלושה מהממוצע העולמי. אז אומרים שאנחנו רוצים להיות מערביים ואנחנו צריכים להיות מערביים בגירעון ובאינפלציה וברמת חיים ובהכל... אבל צריך לזכור שיש לנו גם שכנים ממזרח, ויש לנו גם שכנים מצפון ולפחות לגבי שכנינו מהדרום, כרגע, אנחנו קצת יותר שקטים. עכשיו, אין לי שום טענות שמערכת הביטחון באה ואומרת שהיא רוצה עוד כסף, זה דבר טבעי, זה דבר לגיטימי מבחינתם, אבל השאלה היא אם תקציב המדינה יכול לשאת על גבו – לאורך זמן – את הדבר הזה. ולדעתי, הגיעה העת - ואולי בזמן שיחשב אצת מערכת הביטחון כלא נכון – אבל לדעתי, כשמגיעים לנקודה שהיא נקודה אולי משברית, או קרובה לזה, יש צורך לקיים את הדיון על רפורמה במערכת הביטחון.

אני יודע שזה לא פשוט, אני יודע שזה לא קל, אבל אני חושב שבפעם הזאת אנחנו נצטרך להביא התייחסות גם לעניין הזה. ואנחנו מדברים על פרויקטים שמשרד הביטחון מבצע, או הצבא מחליט עליהם, שהם כולם חיוניים, רק לנו אין מה להגיד בזה, אנחנו גם לא צריכים להגיד כי אנחנו לא יודעים אם זה חשוב או לא. אבל, פרויקטים שמתחילים הם נמשכים לאורך זמן, הם נמשכים לאורך שנים, והדבר הזה תמיד מביא למצב שהם נמשכים יותר מהזמן שהוקצה להם מלכתחילה. לא בגלל מערכת הביטחון הנוכחית, זה תמיד לאורך שנים קורה. לכן אני חושב, שבזמן הזה אנחנו נצטרך לבוא עם איזושהי גישה חדשה – שכמובן, בסופו של דבר, כמו כל תקציב ביטחון מאז ומעולם, יצטרך לבוא להכרעת ראש הממשלה. זה תמיד היה כך, תמיד היה כך בעבר ותמי יהיה כך גם בעתיד. בסופו של דבר, בנושא של כל תקציב המדינה, תמיד זה בא לראש ממשלה, אבל בוא נאמר שבנושא תקציב הביטחון – על אחת כמה וכמה. עכשיו, אנחנו משלמים פעמיים, לא רק בהוצאה הישירה, אלא גם באובדן התוצר, ואובדן התוצר הזה של 35 מיליארד – ואני שומע אפילו מספרים יותר גדולים – אלה מספרים שלא נחזיר אותם הרי לעולם. והאובדן הזה של אחוזי תוצר, שהיום ראינו ש-3.5 עד 5 אחוז לאורך זמן, הם מצב פשוט בלתי אפשרי. וצבי הזכיר שאפשר להגיע ל-15 ול-20, אני לא רוצה בכלל לחשוב על התמונה הזאת שהיא תמונה כבר כמובן, שלא במגרש שאנחנו מדברים עליו עכשיו.

הנקודה השנייה היא כמובן, ההאטה בכלכלה העולמית. ההאטה הזאת שהתחילה ברבעון השני של 2001 לתת את אותותיה משפיעה בצורה מאוד מאוד קשה על המשק הישראלי. גם אם אנחנו רואים ניצנים של התאוששות, וגם עדיין הם לא ברורים, הניצנים האלה – למשל, בארה"ב – הם לא נוגעים לנו בכלל. הם בעליית מכירות רכב, ביותר דיור, כי כל הריבית שם ירדה בצורה משמעותית, אז אנשים שם לוקחים משכנתאות, לוקחים את הרכב בתשלומים - יותר צריכה פרטית כי זה בתשלומים – אבל עלינו זה לא משפיע. אנחנו לא מייצאים רכבים, לא מייצאים דיור והצריכה הפרטית אליהם כמעט ולא. ולכן, גם אם תהיה התאוששות בארה"ב, בפרמטרים האלה, זה לא יגיע בנו בכלל. מבחינתנו, זה יהיה המשך מיתון כאילו שום דבר לא השתנה, ולכן אנחנו צריכים לקחת גם את הדבר הזה בחשבון. נכון שכהנחת עבודה ב-2002 הלכנו עם 4% - וכבר חטפנו על זה הרי... מכל מקום ומכל עבר - אבל צריך גם לזכור, שבד"כ תחזיות נבנות לפי נקודת מוצא שבה אתה עושה את הדברים האלה. וגם אז היינו במצב שבו... אז בעולם נתנו לנו בין 3 ומשהו... עד 5 ומשהו... ואז באו אירועי ספטמבר, וגם כאשר הלכנו ועשינו את השינויים, הם היו פועל יצא של תמונת מצב, תמונת ראי, חדשה ואני כמובן אגע בזה בהמשך.

הנקודה השלישית היא ההתרסקות של שוקי הטכנולוגיה. זה לא רק מה שהיה, רק מה שקרה עכשיו בחודש האחרון, או בשבועיים האחרונים, של כמעט 13 או 15 אחוז, זה משפיע בצורה קשה מאוד, גם על המכירות שלנו... יש מצב שהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ב-99, שינתה גם את החישוב של הצמיחה במדינת ישראל ונתנה משקל הרבה יותר גדול ל-High-Tech אבל מה שצריך לדעת זה שב-2001 ה-High-Tech השפיע על כל המדינות שבהן חברות ההזנק, יש להן מקום מרכזי. כך ראינו למשל שבהונג-קונג, הצמיחה ירדה מ-10.5% ב-2000 ל-0.1% ב-2001, בסינגפור, זה ירד מ-9.2% למינוס 2.3%, כך גם בקוריאה, בארה"ב הייתה גם ירידה. הבעיה שלנו היא, שב-2002 הם חוזרים לקצב צמיחה מסוים – קטן – ואנחנו ב-2002 ממשיכים ללכת בכיוון של צמיחה שהיא צמיחה כלפי

מטה, כי אז נכנסת אצלנו להשפעה – כמובן, מה שאצלם אין – וזה הנושא של המלחמה, שאצלם היא לא קיימת.

הנקודה הרביעית, היא המדיניות שהייתה מאז 1996 עד 2001, שבסופו של דבר הביאה למצב שהשפיע על המשק הישראלי בנושא של האצת המיתון. ב-97, הממשלה דאז, החלה במהלך של ריסון פיסקאלי חריף. הריסון הפיסקאלי הזה, שבא לאחר הרחבה פיסקאלית בשנים שקדמו לכך, היה באותו שלב, באותה נקודה, הדבר הנכון לעשותו. העניין הוא, שזה לווה אז עם מצב שבו לא הייתה הרחבה מוניטארית מהצד השני. ואין ספק ששני הדברים האלה, ריסון פיסקאלי והרחבה מוניטארית, הם שני הדברים הנכונים מבחינת האפשרויות של יצירת תשתית לצמיחה, כי שני הדברים האלה משחררים מקורות לסקטור העסקי, שהוא המאיץ, הוא המוביל, הוא הקטר של הצמיחה. הדבר הזה מביא למצב שבו אנחנו תמיד צריכים להסתכל מה קורה כאשר יש ריבית שהיא גבוהה או ריבית היא נמוכה. כי הדבר הזה משפיע גם על שער חליפין, והקשר בין ריבית לבין שער חליפין הוכח בצורה... בצורה, לדעתי, שהיא חד משמעית. ב-98 יעקוב פרנקל הוריד את הריבית, היה מצב של עליית שער חליפין בצורה מיידית, שהגיעה ל-4.38 שקל, ולאחר מכן כאשר – כדי לעצור את התופעה – הוא העלה את הריבית פעמיים ב-2% - פעם אחת ב-2%, ופעם נוספת ב-2% - שער החליפין ירד. בדצמבר 2001, כאשר הייתה ירידה... הורדה של 2%, שער החליפין עלה בצורה משמעותית. כאשר עכשיו הייתה העלאת ריבית של 4.5%, ראינו ירידה בצורה מאוד מאוד חדה תוך תקופה קצרה, של שער חליפין. אני חושב, שהדבר הזה, בסה"כ מביא אותנו לצורך בחשיבה - מה צריך לעשות? האם מה שעשינו הוא נכון? האם מה שעשינו היה מספיק? אני רוצה לתת אולי כמה נתונים על מה שנעשה עד עכשיו, כדי ללכת להמשך. באותם הפחתות Flat, שעשינו במשרדים – כשקיבלתי אתמול את הנתון אני עצמי לא האמנתי – הגענו להפחתה של 17%. 17%! זה נכון שזה לא 17% מתקציב המשרד, כי הטייס האוטומטי מגדיל להם כל שנה, אבל בפעולות שעשינו בהוצאות המשרדים, בהוצאות הממשלה, בוצע קיצוץ שהוא כואב, אבל הוא היה כמובן הכרחי. לא הייתה לנו ברירה, אלא לגעת גם בתשלומי העברה. בעשור האחרון, תשלומי העברה טופלו בכיוון אחד – כיוון של הגדלה... לא כולם קוצצו ב-17%, אתה קיבלת תוספת אם אתה... זה היה גם כדי לתת לך, כדי לעשות העברה אליך. לא הייתה לנו... לא, לא... "אליו" זה אל עמוס.

דובר לא ידוע: (לא ברור)

השר סילבן שלום: (צוחק) טוב, בשביל שלפחות נהנה, אז אני יודע איפה זה הולך בסוף. לא הייתה לנו ברירה אלא לגעת גם בתשלומי העברה, אני רוצה לאמור – לא באהבה – שבתשלומי העברה עשינו את מה שלא נעשה מעולם במדינת ישראל. הדבר הזה נעשה, פשוט מתוך כוח, מתוך חוסר אפשרות להמשך את הכיוון העולה. נגענו בפעם הראשונה והפחתנו בקצבאות הילדים, בשיעור של 16%, ולא לאה שלא שירתו בצבא, בשיעור של 36% - זהו פשוט מספר דמיוני, שאני חושב שאם מישהו היה אומר לפני שנה וחצי-שנתיים שניתן בכלל לגעת בתשלומי העברה, אז היו זורקים אותו מכל המדרגות. גם בנושא הקצבאות האחרות, נאלצנו לגעת, גם בקצבאות הזקנה ובקצבאות השונות האחרות, שכ"א היא פגיעה קשה כקריעת ים סוף. אבל בסופו של דבר – לא הייתה ברירה – וגם

לגבי ההמשך, צריך לראות מה עושים, לגעת באותם תשלומי העברה שבהם באמת צריך לגעת. התחלנו בנגיעה בהבטחת הכנסה ובדמי אבטלה, אבל צריך לזכור שגם בעניין הזה, המאבק צריך להיות באבטלה, מאבק לא צריך להיות במובטלים. הלכנו... כבר בפעולה שעשינו, היה מצב שבו מי שקיבל הבטחת הכנסה, והוא כבר היה בשנתיים הבטחת הכנסה – הבטחת הכנסה, אם אתה מקבל 6 חודשים אבטלה ואין לך לאחר מכן עבודה, אתה עובר להבטחת הכנסה – מי שקיבל שנתיים הבטחת הכנסה, עד לפני מספר חודשים, היה זכאי לתוספת וותק של 25%, כי מצבו הוא כ"כ קשה שהוא היה זכאי לתוספת וותק... את הדבר הזה, הורדנו. ניסינו לעשות בעניין הזה עוד מספר דברים, חלקם צלח, חלקם לא – לא אכנס לדברים יותר קטנים. אבל צריך לזכור, שיכולנו גם ללכת בדרך הקלה, יכולתי פשוט לעשות את מה שעשו בשנות ה-70 וה-80 ולקצץ בתשתיות. לתשתיות אין לובי, לתשתיות אין סיעה בכנסת, התשתיות לא בוכות – כלום! אומרים לי גם: "שמע, היום אתה נוגע בכל מה שזז" וזה כואב, ואני יודע שזה כואב וכולם נגד וכולם כועסים... בתשתיות, הרי בכל מקרה, גם אם יהיה, אז יהיה עוד 3 שנים, 4 שנים, 5 שנים... אבל אני חושב שהיינו חוטאים לתכלית התפקיד שאנחנו ממלאים אותו, אם זה מה שהיינו עושים, וזה מה שעשו בשנות ה-80. וכאשר אנחנו הולכים בעולם, ובעולם לא מורידים את הדירוג, הם אומרים שזה בגלל שני טעמים. בגלל טעם אחד, שגם בזמן מלחמה, לא הגדלנו את גג ההוצאה, והטעם השני – שבמבנה של ההפחתות שעשינו, כדי להעביר לביטחון, לא נגענו בתשתיות. תאמינו לי, שזה לא פשוט, כאשר אתה רואה ממה אתה מוריד ואתה רואה ממה אתה לא מוריד, אז הרבה פעמים עובר לך אולי: "בואו גם נוריד שם". אבל אני מייד דוחה כל חשיבה כזאת, אני גם אומר מה אנחנו עושים לקראת השנה הבאה בעניין. דבר נוסף, זה חקיקה פרטית. שבוע שעבר עברה בקריאה ראשונה, הצת חוק של וועדת החוקה, שגובשה יחד איתי, להגבלת החקיקה הפרטית, כך שכל חוק שעלותו 5 מיליון שקל ומעלה, ידרוש רוב של 50 חברי כנסת לפחות. היום זה עבר בוועדת החוקה, ברוב של 10 מול 9...

מהקהל: זה לא... לא עבר, הייתה רוויזיה...

השר סילבן שלום: אמרו לי... לא, לא, הייתה רוויזיה, זה עבר ויש רוויזיה, אני יודע מה אני אומר. אבל הייתה... הייתה הצבעה... לא הייתה הצבעה?

מהקהל: לא...

השר סילבן שלום: (לא ברור) לא, אז אמרו לי, בחישוב שהיה 10 מול 9. סליחה.

מהקהל: זה נכון.

השר סילבן שלום: פשוט אני הייתי כאן... מה אתה אומר?

מהקהל: זה נכון, היה רוב אבל לא הייתה הצבעה.

השר סילבן שלום: אלה שביקשו את ההתייעצות, עשו את זה כי כנראה הם ידעו שיש רוב. אבל גם אם זה לא עובר בוועדה, אז צריך לעבור לאחר מכן, המטרה שלנו לטפל גם בעניין הזה. לטפל בעניין הזה, כדי לא לתת למי שנמצא באופוזיציה את הפיתוי, שהוא פיתוי גדול והוא פיתוי גדול שהיה לנו, והוא פיתוי גדול שהיה למפלגת העבודה, הוא פיתוי גדול לכל מפלגה, שכאשר היא נמצאת באופוזיציה, יש לה פיתוי לעשות את הדברים האלה. עצם העובדה שיהיו את המגבלות האלה, לדעתי בסופו של דבר, זה יסייע לכלכלת ישראל.

אנחנו מנהלים כבר שנה וחצי-שנתיים, כלכלה בתנאים של אי וודאות ומאחר ויש לנו תנאים של אי וודאות, החלטנו הפעם ללכת לקצה הימני של הסקאלה ולהיות שמרנים... אולי יהיו כאלה שיאמרו – יותר מאשר מתבקש. התחזית של הצוות של המקרו של כנס קיסריה, מדברת על תחזית צמיחה של 2.5% לשנה הבאה. אצלנו, כאשר היה דיון המקרו, נאמר שבנתונים שבהם יש המשך מלחמה ומלחמה היא קשה ויש התרסקות של ה-High-Tech, ו... ו... ו... אנחנו נהיה ב-0% או אפילו מתחת. במצב שבו האינתיפאדה תיגמר ויהיה איזשהו הסדר של הפסת אש וה-High-Tech יפסיק להתדרדר או קצת יצמח, זה יהיה אפילו אולי 5%. בחציון, אנחנו נמצאים על משהו באמצע, אבל תחזית הצמיחה של משרד האוצר הייתה בין אחד לשניים, בין אחד לשניים וחצי. ואנחנו החלטנו יחד, הצוות המקצועי ואני, ללכת הפעם על הקצה הימני ולקחת את התחזית הנמוכה של 1% בלבד, למרות שיש כאלה שחושבים אחרת. לפני שהתחלנו את דיון המקרו, עשו אצלנו במחלקה הכלכלית דיונים עם 9 חזאים, 9 חזאים ידועים במדינת ישראל, שההתחייבות אליהם הייתה שלא ימסרו את התחזית שהם נתנו. הממוצע של 9 החזאים היה 1.83%, הקיצון היה 0% בצד אחד, והקיצון השני היה 3.5%. ולמרות זאת, אנחנו הולכים ל-1%, מה שחייב כמובן, צעדים חריפים עוד יותר. ההחלטה להוריד את הגירעון, למרות שיש לנו החלטת ממשלה כבר על 3.5% ל-2003, ההחלטה ללכת לגירעון נמוך יותר של 3% בזמן מלחמה, גם היא מחייבת צעדים חריפים הרב יותר. אלה הולכים להיות צעדים קשים, אלה הולכים להיות צעדים כואבים, כי האלטרנטיבה היא פגיעה ביציבות. ואת היציבות הזאת, אנחנו חייבים לשמר כמעט, כמעט בכל מחיר. אני רוצה לאמור בצורה הברורה - יש כאן העדפה של היציבות – גם לזה יהיה מחיר, ודיברתי עם ג'ומס כשיצאנו, יהיה לזה מחיר, אין ספק שיהיה לזה מחיר, ריסון מוניטארי וריסון פסיקאלי לטווח הארוך ייתן גם מחיר חברתי מסוים. אבל, בשלה הזה שבו אנחנו נמצאים, בתנאים של אי וודאות, בתנאים של כלכלת מלחמה, בתנאים של מלחמה נמשכת שנכנסת לשנתה השלישית, המטרה היא קודם כל לשמר את היציבות. כי מצב של פגיעה ביציבות, מצב שבו אנחנו נגיע, חלילה וחס, למשבר – הדבר הזה, כמובן, יהיה הרבה הרבה יותר קשה, עם ממדים של אסון הרבה יותר גדול מאשר הפגיעה בפרמטרים החברתיים, שלי באופן אישי קשה מאוד. אני חושב שאנחנו צריכים גם בזמן הזה, לנסות לראות איזה רפורמות ניתן לעשות. שמעתי את דני צידון הבוקר, ראש הצוות... אה, מרכז הצוות, שאומר: "הזמן הזה, צריך לאמור, אין מקום לעשות רפורמות, אי אפשר בזמן של מלחמה, אי אפשר בזמן של אי וודאות, לחשוב על רפורמות. בזמן כזה פועלים לשמר ורפורמות, שיידחו לאחר מכן". אני אומר – אי אפשר לבוא ולקחת את זה במכלול אחד שלם ולהגיד: "בכלל לא רפורמות", אפשר לבוא ולאמור שלא כל רפורמה שניתן לעשות בזמן רגיל, ניתן לעשות אותה גם בזמן הזה. זה נכון, כי אין ספק שרפורמה מכניסה גם לאי וודאות, אבל זה לא אומר שלא צריך לעשות בתקופה הזאת שום רפורמה, גם רפורמות שניתן אכן

לבוא ולעשות אותן.

דיברתי על הרפורמה שאנחנו רוצים להביא בנושא הביטחון, אנחנו רוצים להביא לרפורמה גם בנושא שוק העבודה. הוזכר קודם ש-84% מהגברים בלבד עובדים בכוח העבודה במדינת ישראל, אבל זה לא רק זה. לגבי שיעור כלל העובדים, אני בכלל לא רוצה לדבר, כי אצלנו שיעור הנשים בכוח העבודה הוא הרבה הרבה יותר נמוך. אבל יש לנו שני מצבים נוספים מעבר לאלה שלא רוצים לעבוד, בגלל סיבות דת או בגלל סיבות אחרות. יש כאלה שלא עובדים בגלל השיטה ויש כאלה שלא עובדים כי פשוט אין עבודה, ואין עבודה כי היא גם הולכת לעובדים זרים. גם בגלל המצב, שיש לנו היום מצב, שהוא מצב של מיתון, וגם מה שהולך לעובדים הזרים. הרי לא נוכל לאורך זמן להיות במצב של 250, 270 אלף מובטלים, בלתי מועסקים ו-300 אלף עובדים זרים. ראיתי, דרך אגב היום המון נתונים על מספר המובטלים שהולכים להיות – באוצר א היו תחזיות כאלה, לפחות הם לא הגיעו אלי. אנחנו, בכל מקרה, רוצים לעשות גם בתחום הזה, רפורמה אמיתית. לצערי הרב, אין לנו את כל הגיבוי לעניין הזה. אומרים שישראלים לא רוצים לעבוד וזאת טענה ידועה, ומי שזוכר, לפני שנתיים בעידן ה-High Tech רצו להביא לכאן 10,000 מהנדסים וטכנאים מהודו – מתכנתים – ואמרו שחייבים להביא כי אחרת יהיה כך וכך... בואו נחשוב מה היה קורה אם היו מביאים אותם, הרי היו משלמים להם חצי שכר, אם לא – אז לא היו מביאים אותם, ואז הישראלים היו נפלטים ואז היו אומרים שהישראלים לא רוצים לעבוד. יש מצב שבו היום יש טענה שחוזרת על עצמה, שישראלים לא רוצים לעבוד בבנייה ובחקלאות. אבל רבותי, בענף התברואה... "ענף"... אם אפשר לקרוא לו ענף, בתברואה במדינת ישראל עובדים ישראלים בלבד. מישהו שאל את עצמו למה? מישהו שאל את עצמו איך זה יכול להיות? מה? מעמד של עובד התברואה הוא כ"כ יותר גבוה ממעמד של עובד הבניין? אבל בענף התברואה עובדים ישראלים, אז אומרים שהם עובדים פחות שעות ויש להם שכר... תאמינו לי, אם היו שואלים מי היה מוכן לקום ב-2, 3 לפנות בוקר כל יום ולעשות את העבודה, לא בטוח שהיו הרבה קופצים, אבל זה פשוט נושא של תשלום. אז אני לא אומר שאפשר לשלם כל דבר, אבל צריך לזכור שהבעיה הזאת הופכת להיות גם בעיה לאומית. האם נוכל להיות במצב שיש לנו כאן מיליון אזרחים נוספים, לא יהודים? שיש כבר דור ראשון ודור שני ועוד מעט יהיה גם דור שלישי. ואצלנו זה משפיע בצורה חזקה מאוד גם על הוצאות חברה, גם הוצאות רווחה, גם הוצאות בריאות, גם הוצאות חינוך וזה גם משפיע על האבטלה. אנחנו מקום שני בעולם במספר העובדים הזרים. הייתי עכשיו בשווייץ, לפני חודשיים-שלושה לחתום עם נשיא שווייץ הסכם על מניעת אמנת כפל מס, שם... נשיא שווייץ הוא גם שר האוצר, יש להם מבנה שם של 8 שרים בלבד, כשכל שנה אחד השרים נהיה נשיא.

דובר לא ידוע: (לא ברור)

השר סילבן שלום: ידעתי שמייד תהיה תשובה כזאת, אבל שם יש להם ממשלות של קנטונים, אז כל קנטון יש לו ממשלה. אז אם אתה רוצה שבכל מחוז המרכז תהיה ממשלה, במחוז הצפון ובמחוז הדרום, לא נגיע לזה. אתה צודק, גם בזה צריך לעשות וגם בזה צריך להקטין, אין בזה ספק בכלל. אני חושב שעם שינוי השיטה, אנחנו נגיע למצב, שלדעתי - שינוי שיטת הבחירות - יהיו גם פחות שרים. כי אם המפלגות הגדולות יהיו במספר חברי כנסת יותר גדול, אז האפשרות של האחרים לקבל

יותר, תהיה לדעתי גם יותר קטנה, בסופו של דבר. אבל שם, אמרתי לו: "תגיד לי, איך זה יכול להיות שלך יש 13%, 14% מכוח העבודה עובדים זרים ויש לך רק 2% של מובטלים", הוא אומר: "תשמע, אצלנו, ההתרחבות של הכלכלה כל שנה, היא יותר גדולה מההתרחבות של האוכלוסייה" – הכלכלה מתרחבת יותר מהאוכלוסייה, צריכים יותר ידיים עובדות, "אבל", הוא אומר, "גם אצלנו זה עכשיו עושב בעיה אדירה". הוא דיבר על יוגוסלבים ועל איטלקים ועל אחרים, תורכים שהיום דורשים זכות הצבעה! והוא אומר: "זה הולך לשנות את כל המבנה". אנחנו... בשבוע הבא, עוד שבועיים עומדת וועדת רכלבסקי שמונתה ע"י שר העבודה ועל ידי, לפרסם את מסקנותיה בעניין הזה ואני מאוד מקווה שנוכל לעשות כאן פעולה גדולה. יש כאלה שמתנגדים בגלל שיש אולי לחצים, יש כאלה שחושבים שאם לא יהיו עובדים זרים – אז יהיו פלשתינים, ולא רוצים שיהיו פלשתינים, אז עדיף עובדים זרים, אבל לדעתי המחיר הזה, הוא מחיר קשה. אנחנו גם צריכים לעשות הכל כדי לתת תמריץ לישראלים לחזור לעבודה.

אנחנו חייבים לבוא עם צעדים שייתנו כדאיות גם לעובד הישראלי וגם למעסיק הישראלי. אנחנו כבר החלטנו על שליש תמרוץ מעסיק, לגבי כל העסקת עובד נוסף וזה דבר שכבר קיים. באזורי פיתוח – בכל הענפים, בשאר אזורי הארץ – בבנייה, בחקלאות, בתעשייה, בתיירות. אני חושב שהדבר הזה הוא דבר חשוב. אנחנו למצב שבו יש הקפאת שכר מינימום, זה גם דבר שנותן למעסיקים את האפשרות, גם לא לפטר ואולי גם לקלוט עובדים. כשאנחנו מפתחים תשתיות בהיקפים עצומים, גם זה נותן עבודה לסקטור העסקי. החלטנו גם על העסקת עובדים ישראלים בלבד בכל מרכז שיוצא ע"י המדינה. ודרך אגב, עמוס, אני מאוד מקווה שאתם עומדים בדבר הזה, כי אנחנו נצטרך לבחון את זה.

עמוס ירון: אני לא (לא ברור)

השר סילבן שלום: לא, לגבי גדר ההפרדה, אני מדבר.

עמוס ירון: מדבר על (לא ברור)

השר סילבן שלום: גדר ההפרדה, שזה יהיה... צריך להיות ברור, יש החלטה חד משמעית – עובדים ישראלים בלבד. לכן, אנחנו בעניין הזה נרצה ללכת לפעולה שהיא פעולה גדולה ואני מאוד מקווה שניתן יהיה להעביר אותה, כי ההצעות שאנחנו הולכים לבוא איתם, מבחינה פוליטית, נשמעות דמיוניות. אני מאוד מקווה שתהיה את האפשרות לעשות את זה, כי בסופו של דבר, אנחנו חייבים בזמן הזה לעשות את הדבר. נושא השכר - בסקטור העסקי, הייתה פעולה של התאמת שכר, היו פיטורים, היו קיצוצים בשכר. בסקטור הציבורי, הדבר הוא הרבה יותר מסובך, יש תמיד מצב שבו יש תוספות שכר לפני בחירות, הדבר הזה היה בעבר, הדבר הזה – חלילה וחס – יכול גם לקרות בעתיד. וזה לא לשר אוצר כזה או שר אוצר אחר שהיה בעבר, תמיד היה. זה היה ב-2001, וזה היה ב-99, וזה היה ב-96, וזה היה ב-92... תמיד לפני בחירות, יש לחץ של תוספות שכר, ובאופן טבעי, אפשרות העמידה היא יותר קשה. אני חושב שעד עכשיו, יש אחריות, ואני באמת רוצה בהזדמנות

הזאת לקרוא גם ליו"ר ההסתדרות וגם ליו"ר המעסיקים לעשות כל מה שניתן, כדי להגיע להבנה בנושא מדיניות השכר, שתהיה לא רק לגבי מה שעברנו ב-2001, 2002, אלא גם ל-2003 ואילך – דבר שהוא מאוד מאוד חיוני. כי בסופו של דבר, נושא השכר, נושא הפנסיה הוא דבר שמעיק. הצלחנו לפני כחודשיים להעביר את כל עובדי המדינה מפנסיה תקציבית לפנסיה צוברת – מהלך רפורמטיבי שמסייע רבות למשק המדינה, לאוניברסיטאות... היה אצלי נשיא האוניברסיטה העברית, אומר לי: "המהלך הזה הציל את האוניברסיטה", מבחינת האפשרויות שלהם לעמוד באותם תשלומי פנסיה, שהם תשלומים לטווח ארוך. אבל נושא הפנסיה הוא גם נושא הכנסת קרנות הפנסיה לתוך שוק ההון וגם בעניין הזה, לדעתי, צריך לעשות. דבר נוסף שאנחנו הולכים עליו בתקציב 2003, הוא המעבר לתקציב על בסיס נומינלי. זה הרבה יותר קשה כאשר יש עכשיו עלייה מסוימת במדרגת האינפלציה, אבל זו רפורמה אדירה, שגם יש כמובן בצידה, הפחתה אדירה של קצבאות... של סכומים, ולכן גם הדבר הזה הוא דבר חשוב.

אבל מי שחושב שאפשר לעשות הכל רק בשיטת הקיצוצים, לדעתי, זה לא נכון. שיטת הקיצוצים היא חשובה, כרגע, בשלב הזה לשמר את היציבות, כי זה הדבר שאנחנו עומדים בפניו. מצב של אולי – חלילה וחס, אם לא נעשה את המהלכים – ערעור היציבות. אבל אנחנו הולכים גם לתוכנית רב שנתית, של השקעה של 5 שנים של תוספת של מיליארד שקל כל שנה – שזה בין 20 ל-25 אחוז תוספת, לגבי התוספת בתקציב, רק לתחבורה. בשיטת P.F.I.-B.O.T, יש כרגע בין 6 ל-7 מיליארד דולר, לא כולם נמצאים בהפעלה, חלק נמצאים גם בהליכים, אבל כולם כבר יצאו מהתחנה והדבר הזה, בסופו של דבר, חייב לתת את פריו. יש כמובן, בעיה עם הליכים סטטוטוריים, אנחנו – באחד הדברים אולי היותר גדולים שנעשו מבחינת הליכי תכנון – העברנו לפני כחודשיים, בתכנית החירום, את הקמת וועדת התכנון לפרויקטים לאומיים, שמאפשרת לאשר פרויקט לאומי תוך 4 חודשים בלבד. לא יוד "מנהרות הכרמל תוך 17 שנה". פרויקט לאומי, זה אומר שהשבוע החלטנו, ראש הממשלה, שר הפנים ואני, ששדה התעופה בחיפה – הפיכתו לשדה בינלאומי – הוא פרויקט בינלאומי. עכשיו, זה צריך להיכנס... אה... פרויקט לאומי. שדה בינלאומי – פרויקט לאומי. זה צריך להיכנס עכשיו לתוך מסלול שלא יוכל להימשל יותר מ-4 חודשים. נושא הבירוקרטיה בכלל הוא דבר חשוב, עושים בו הרבה, אבל לצערי הרב, זה גם לא מגיע. זה נראים דברים קטנים, אבל האזרח הגדול... אני אף פעם לא קורא לו 'האזרח הקטן', זה דברים חשובים. אם ניתן לשלם היום קנס ואגרות ורישיון רכב ורישיון נהיגה דרך האינטרנט, זה דבר חשוב. היום, חייבים ללכת, לצאת באמצע יום עבודה, להוציא כסף מהבנק, ללכת לבנק הדואר, לעמוד בתור כדי לשלם – בסופו של דבר, אין שום סיבה בעולם. אנחנו רק משלמים על מע"מ אפס בעשרות אלפי דו"חות, \$1.47 כ"א.

דבר נוסף זה נושא הפרטות, הפרטת בנק לאומי, שאנחנו הולכים עליה בבורסה ללא גרעין שליטה ואני מקווה שהשבוע הבא, אוהד כבר יסיים עם הוועדה שלו את כל העניין, כדי שנוציא. דבר אחרון בנושא הרפורמות, זה הרפורמות במס ההכנסה. אין ספק שיש הבשלה של הרעיון של מיסוי ההון, לפני עשור הדבר הזה היה בלתי אפשרי, נושא מיסוי ההון עבר הבשלה והיה אצלי אתמול דני... הוא פה? דני גילרמן?

דובר לא ידוע: הוא באו"מ.

השר סילבן שלום: הוא באו"מ! אז לנו עכשיו מותר בגלל שהוא באו"מ. הוא אומר: "תראה, היינו אצלך ביום שישי, אפילו אחד לא דיבר על מס הבורסה", אמרתי לו: "נכון, אם זה היה לפני 3 שנים, 5 שנים, בטח – 10 שנים, לא היה אחד שלא היה מדבר". אין ספק שנעשתה כאן הבשלה. ברגע שהרעיון הזה עלה פעם ראשונה ע"י בייגה, הייתה לזה התנגדות גדולה. ההבשלה הזאת הגיעה לידי מיצוי, אני חושב – עכשיו, ועכשיו כולם מבינים שהכיוון הנכון הוא מצד אחד מיסוי שוק ההון ומצד שני, הפחתה במס על עבודה. הפחתה במס על עבודה שתהיה לטובת שכבות הביניים, לטובת אותו סקטור יצרני. אותו שלישי שעליו דיבר קודם דני. כשישבת כאן בשולחן, דיברו איתי על התקרות של מס בריאות וביטוח לאומי. ואני יודע ש... מה אתה אומר? ואני יודע שהדבר הזה... תיכף גם על זה אני אדבר, לא מתכוון להתחמק מזה. תקרות מס בריאות וביטוח לאומי הועלו בהכנסה של מעל 35,000 שקלים. במדינת ישראל, אלה שמשתכרים כשכירים, כעצמאיים, מעל 35,000 שקלים, הם סה"כ בין 50 ל-60 אלף איש – זה אפילו לא המאיון העליון, אפילו פחות. כשאתה חושב על זה בהתחלה אתה נדהם, אתה אומר: "זה בלתי אפשרי", אבל אחרי זה, כשאתה חושב ש-50% מהשכירים לא מגיעים לסף המס והשכר הממוצע במשק הוא 6,900, אז אתה אומר: "זה לא מפתיע". ולכן, המצב שבו ניתן לבוא ולאמור, שאפשר לגעת רק בתשלומי העברה ומצד שני, לתקופה של שנה, לא ניתן לגעת באותן תקרות של מס בריאות וביטוח לאומי, לדעתי זה פשוט לא נכון. זה פשוט לא נכון כי בסופו של דבר, כשיש מלחמה יש לה מחיר, וכשיש מחיר – כולם אמורים לשאת בו.

אנחנו עשינו בנושא תשלומי העברה, בנושא שכר המינימום דברים שאף ממשלה בישראל לא עשתה. מעולם לא הקפואו את חוק שכר מינימום, מאז שהוא נכנס לתוקפו – מדובר כבר על הרבה מאוד שנים. מעולם לא נגעו באותן קצבאות של הביטוח הלאומי, שעליהן אני מדבר, מעולם! איש לא עשה את זה והדברים האלה נעשים כי אין ברירה, אבל בסופו של דבר צריך לכור, שהדבר הזה מחייב גם לכידות פנימית. והלכידות הפנימית הם חשובים, כי יש לנו סה"כ יסודות חשובים וחזקים של הכלכלה, המשק כמשק, הוא משק חזק. הלכידות הזו היא נכונה, היא קיימת בנושא הביטחוני... כמובן, מייד יגידו שיש קבוצה שלא משתתפת, זה נכון, אבל בסה"כ, בכלל הציבור, יש לכידות אמיתית בנושא הביטחוני. אז תמיד יהיו קבוצות משמאל ומימין שיגידו כך או יגידו אחרת, אבל כשהיה את מבצע 'חומת מגן', כולם רצו, כולם התגייסו, כולם אמרו: "מה אפשר לתת? מה אפשר לעשות? למה לא מגייסים אותי?", נשים התקשרו וביקשו להתגייס למילואים. זו הייתה פשוט אחת התופעות המדהימות ביותר שהיו אי פעם, מתוך הרצון לבוא ולאמור: "אנחנו ביחד, עם אחד, יש לנו לכידות, יש לנו אחדות, אנחנו עושים הכל כדי להפסיק את גל הטרור האדיר הזה". אני אומר לכם, הדבר הזה הוא נחוץ, הדבר הזה הוא חשוב גם בנושא הכלכלי וגם בנושא החברתי. אני אומר לכם, אנחנו צריכים לשלב ידיים, צריכים לשלב ידיים יחד, אין ברירה. לפעמים יש מחלוקות, לפעמים יש אולי אי הבנות, אבל בסופו של דבר – כמו שאני אומר בחודש האחרון – יש לנו מדינה אחת, יש לנו כלכלה אחת ויש לנו אזרחים שמצפים מאיתנו כולם, להיות מאוחדים ברמה הפוליטית, להיות מאוחדים ברמה הביטחונית, ולהיות מאוחדים ברמה הכלכלית-חברתית. אני בטוח שאם אנחנו נעשה את זה, אם נעשה את זה ביחד, יש סיכוי שנעבור את התקופה הזאת ונמשיך עם אותה תשתית שיש לנו, כשנגיע

לתקופה טובה יותר, המצב שלנו כפרט, המצב שלנו כמשק, המצב שלנו כמדינה, יהיה הרבה יותר טוב. תודה רבה.